

GÜRCİSTAN VE KONYA KİLİMLERİNDE YANIŞ (MOTİF)

Ahmet AYTAÇ*

ÖZ

El sanatları milletlerin kültür tarihinde önemli bir yere sahiptir. Dokumacılık ise dünyanın en eski sanatlarından birisidir. Zemin tekstilleri içerisinde Türk dokumalarının tarihi kökeni çok eskidir. Türkler gittikleri her yere kültürlerini de taşımışlardır. Hayvancılıkla uğraşan eski Türklerin kültürlerinde de doğal olarak dokumacılık sanatı önemli olmuştur. Bu dokumalar aynı zamanda milli kültür ürünüdür. Orta Asya kökenli Türk dokumaları günümüze kadar önemini korumuştur. Kilim, halı kadar dayanıklı değildir. Daha çok 15. yüzyıl ve sonrasına ait örnekler günümüze gelmiştir. Yakın coğrafyalarda yaşayan Gürcülerin ve Türklerin kültürel bir etkileşim içerisinde olmaları çok doğaldır. Dokumacılık sanatında yüzyıllardır önemli eserler üreten Türkler, başka milletlerin kültürlerini de etkilemiştir.

Asıl ataları Hititler ve Subarlar olan Gürcüler güney Kafkasya'da Karadeniz'in doğu kenarında yer alan coğrafyada etkili bir kültüre sahiptirler. Gürcüler eskiden beri Güney Kafkasya, Karadeniz ve Hazar Gölü (Denizi) arasında bulunan topraklarda yaşamışlardır. Gürcülerin yaşadığı topraklar tarihte bazı zamanlarda Hun, Hazar, Kıpçak, Selçuklu ve Osmanlı gibi Türk devletlerinin egemenliği altında kalmıştır. Gürcistan, Türk dünyası ve Türkiye'nin de var olduğu bir coğrafyadır. Dolayısıyla Gürcistan ve Türkiye'de ortak kültürel izlere de rastlanmaktadır. Kilimler ortak kültürel işaretlere sahiptir. Gürcistan ve Anadolu Türk kilimlerinde de benzer motifler vardır. Gürcistan'da dokunan bütün kilimlerde bu benzerlik kolayca görülmektedir. Bu benzerlik sadece motiflerde yoktur. Dokuma tekniği olarak da Gürcü kilimleri Türk dokumalarıyla aynıdır.

* Dr. Öğretim Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitim ABD
e- posta:cicimsumak@gmail.com / ORCID: 0000-0001-5424-4607
Makale Türü: Araştırma Makalesi / DOI: <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.133>
Makale Gönderim Tarihi: 08.05.2020 / Makale Kabul Tarihi: 01.06.2020

Bu araştırmada Gürcistan kilimlerinden yedi tanesi incelenecektir. Söz konusu olan kilimler Batum ve Tiflis'te evlerde ve iş yerlerinde tespit edilmiştir. Bu yedi adet kilim dört farklı desen seçmesinden oluşmaktadır. Araştırmada Gürcistan kilimlerinin desen ve teknik yönleri ele alınacaktır. Konya ve Gürcistan kilimleri arasındaki desen, renk özellikleri daha çok motif bakımından karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Dokuma, Kilim, Renk, Desen, Motif.*

ABSTRACT

GEORGIA AND KONYA RUGS MOTIFS

Handicrafts have an important place in the cultural history of nations. Weaving is one of the oldest arts in the world. The historical origin of Turkish weavings among the floor textiles is very old. The Turks also carried their culture wherever they went. The old Turks which engaged in animal husbandry, gave importance to the weaving art as normally in their culture. These weavings are also products of national culture. Turkish weaving in Central Asia maintained its importance from past to nowadays. Rugs are not as durable as carpets. Examples of 15th century and later came to nowadays. It is very natural for Georgians and Turks living in nearby geographies to have a cultural interaction. Turks, who have produced important works in the art of weaving for centuries, have influenced the cultures of other nations.

Georgians who be their real ancestors Hittites and Subars, have an effective culture as geography location on the eastern edge of the Black Sea in the southern Caucasus. Georgians have lived in the lands between the South Caucasus, the Black Sea and the Caspian Lake (Sea) for a long time. The lands where Georgians lived were under the dominance of Turkish states such as Hun, Caspian, Kipchak, Seljuk and Ottoman at some times in history.

Georgia is on geography which has the Turkish world and Turkey. Thus, Georgia and Turkey are also observed in the common cultural traces. Rugs have common cultural traces. There are similar motifs in Georgian and Anatolian Turkish rugs. This similarity can be easily seen in all rugs woven in Georgia. This similarity is not only found in motifs. As for weaving technique, Georgian rugs are the same as Turkish weavings.

In this research, seven of the Georgian rugs will be examined. The mentioned rugs detected in homes and workplaces in Batumi and Tbilisi. These seven rugs consist of four different pattern schemes. In this research, also the patterns and technical aspects of Georgian rugs will be discussed. The pattern and color features between Konya and Georgia rugs will be compared as mostly motif.

Keywords: *Weaving, Rug, Color, Pattern, Motif.*

GİRİŞ

Çok ince bir zevkin, göz nuru ve üretime dönüşmüş hali olan el sanatları tarih boyunca önemli olmuştur. Geçmişi neredeyse insanlık tarihi kadar eski olan ve oldukça farklı çeşitliliğe sahip el sanatları, milletlerin maddi kültür öğelerinin de en değerli belgeleri olmuştur. Sanayi öncesinde tarım dışındaki faaliyetler içerisinde ihtiyaçları karşılama adına geliştirilen en önemli işlerden birisi el sanatlarıdır. Kullanılan malzeme ve uygulanan tekniğin kabul görüp devamlılığa dönüşmesi ile gelenek haline gelen iş kolları olan tekstil dolayısıyla dokumalar oldukça önemlidir.

Bir milletin kültürel değerlerini en iyi gösteren öğeler olan el sanatları, yüzyıllarca toplumların sanat anlayışlarını ve hayat biçimlerini yansıtmada önemli rol oynamıştır.¹ Dünya tekstil tarihinde, 3500 yıldır var olan ve günümüze kadar önemini koruyabilmiş tek mamul ve Türk el sanatları içerisinde de oldukça uzun bir geçmişi olan dokumacılığın kültürel önemi de büyüktür.

Tekstil ürünleri sanat ve yaşamı birleştiren öğelerdir ve hayatın hemen hemen her safhasında yer alır.² Tekstil sanatın da tarihten gelen dokumacılık kültürü ile yoğrulmuş, üstüne estetik değerler eklenerek, özgün tasarımlar ortaya konulmuştur.³ Son yıllardaki gelişmeler nedeniyle endüstriyel tekstil ürünleri yanında halı, kilim gibi ev tekstiline dahil olan dokumalar da sektörün ilgi alanına girmiştir.⁴

Geleneksel tekstilin temelini dokuma sanatları oluşturur. “Hayvancılığa dayalı Orta Asya kökenli yaşamın gereği”⁵ olan Türk el dokumaları renkleri, yanışları ve sembol dili ile tüm dünyada geçmişten günümüze değerli birer ürün olarak yansımıştır.⁶

Türkler Orta Asya’yı takiple gittikleri her yere kültürlerini de taşımışlar, yeni gidilen coğrafyada ki var olanı da özümseyerek milli bir hale dönüştürerek geliştirmişlerdir. “Dokumacılığın geçmişte çeşitli uygarlıklar tarafından uygulandığı ve yapılan kazılardan günümüze ulaşan tekstil parçaları sonucunda çok eski bir sanat olduğu kanısına varılmaktadır.”⁷

Düğümlü halı dışında kalan, kilim, cicim, zili ve sumak gibi tüm düz dokuma yaygılar, çoğunlukla ‘kilim’ olarak yanlış bir şekilde adlandırılmaktadır. Hatta bazen konu ile ilgili yayınlarda bile, bu şekilde anıldığı görülmektedir. Oysa kilim, düz dokuma yaygılardan, yalnız bir tek dokuma tekniğine verilen ad olup, kendi içinde de değişik tipleri vardır.⁸

Kilim, tezgâhta dikey uzanan çözümlü ipliklerinin arasında ki ağızlıkta enine doğru bir üstten, bir alttan geçen atkı (desen) ipliklerinden oluşan dokumadır. Kilim dokumasında çözümlü atkı (desen) iplikleri tarafından kapatılır. Kilimde yanışların (motiflerin) olduğu alanda, renkli bir atkı ipliği, bir başka renkteki yanışın kenarına kadar alt ve üst şeklinde ağızlıktan gider ve geri döner.

Kilim teknik itibarıyla halı kadar dayanıklı olmadığından çok eski dönemlerden fazlaca örneğinin günümüze ulaşmadığı bir dokuma türüdür. Yakın coğrafyalarda yaşayan Gürcistan ve Türkiye’nin kilim dokumacılığı konusunda renk, desen ve yanış bağlamında birbirine benzer üretimlerinin olması da doğaldır.

- 1 Ahmet Aytaç, “Makedonya Devlet Müzesi’nde Sergilenen Kilimlerin Teknik ve Desen Özellikleri”, *S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi I. Uluslararası Türk El Dokumacılığı Kongresi Bildirileri*, 2007, Konya, s. 51.
- 2 Sühendan Özyay, *Dünden Bugüne Dokuma Resim Sanatı*, Ankara, 2005, s. 321.
- 3 Filiz Nurhan Ölmez ve Canan Çotaoğlu, “Türkiye’de Tekstil Sanatı ve Kadın Sanatçıları”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Malatya, 2013, S: 2(2), s. 97.
- 4 Seval Uyanık ve R. Tuğrul Oğluata, “Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sanayinin Mevcut Durumu ve Gelişimi”, *Tekstil ve Mühendis*, S: 20 (92), İzmir, 2013, s. 61.
- 5 M. Muhtar Kutlu, *Savaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık*, Ankara, 1987, s. 2.
- 6 Ahmet Aytaç, *Konya Müzelerinde Bulunan Yöre Halılarının Renk Ölçümü ve Yüzey Tasarımlarının Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil tasarımı ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008, s. 1.
- 7 H. Feriha Akpınarlı ve Pınar Arslan, “Dokumacılığın Yerel Kalkınma Projeleri İle Yaşatılması Örneği; Üzümlü Dastar Dokumalar”, *IX. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri (IX. International Turkic Art, History and Folklore Congress/Art Activities)*, (Editör: Ahmet AYTAÇ), Bayındır-İzmir, 2017, s. 17.
- 8 Belkas Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak, Türk Düz Dokuma Yaygıları*, İstanbul, 1982, s. 7.

1. Gürcistan Tarihi ve Kültürü

Güney Kafkasya'da yani Karadeniz'in doğu kenarında yer alan Gürcistan'ın kuzeyinde Rusya, doğusunda Azerbaycan, güneyinde Ermenistan ve güneybatısında Türkiye vardır. Başkanlı cumhuriyet olan bir temsili demokrasi ile yönetilen Gürcistan'ın köklü bir tarihi vardır. "Gürcü halkının asıl ataları, MÖ 2000 yıllarında Ön Asya'da yaşayan ve buranın ilk yerlileri olarak bilinenler Hititler ve Subarlar'dır."⁹ Bugünkü Gürcistan Taş devrinden bu yana yerleşim yeri olmuştur. Dmanisi'de ortaya çıkarılan ve Homo georgicus olarak adlandırılan insansigiller kalıntısı 1,8 milyon yıl öncesine tarihlenir. Klasik dönemde ülkenin doğusunda kurulan İberia ve batısında kurulan Kolheti Krallığı, Gürcülerin kültürel gelişiminin ve devlet kurma geleneğinin başlangıcını oluşturur. Yazılı kaynaklara göre Proto-Gürcülerin MÖ. 12. yüzyıllarda tarih sahnesine çıkmışlardır. Arkeolojik buluntular ilk Gürcü siyasal yapılanmasının MÖ. 7. yüzyıla kadar gerilere gittiğini gösterir.¹⁰

Sovyetlerin 1990'larda dağılmaya başlaması ile Gürcistan'da da bir bağımsızlık hareketi başlamıştır. 1991'de Gürcistan Parlamentosu bağımsızlığı ilan etmiştir.

"Gürcü halkı tarih boyunca Güney Kafkasya, Karadeniz ve Hazar Gölü (Denizi) arasında bulunan bölgede yaşamışlardır. Gürcüler, tarihi ve arkeolojik verilere göre söz konusu bölgede yaşayan ilk insanlar olarak kabul edilmektedir, dahası tarihi ulusal bilinç ve kültür de burada oluşmuştur."¹¹

Türk-Gürcü ilişkilerini MÖ. 8. yüzyılın başlarına dayandırmak mümkündür. İlk olarak Türk boyu olarak kabul edilen Kimmerler, bu dönemde Kafkasların güneyine inerek Gürcülerle temas halinde olmuşlardır.¹² Transkafkasya ve bu coğrafya içinde yer alan Gürcistan, tarihi boyunca birçok kereler Hun, Hazar, Kıpçak, Selçuklu ve Osmanlı gibi Türk kavimlerinin egemenliği ile etkisi altında kalmıştır. Nitekim Gürcülerin yaşamında özellikle Oğuz Türklerinin kültürel motiflerinden pek çok izler kalmıştır. Bu izlerin, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde daha da artarak devam ettiği görülmektedir. Ancak bölgenin farklı toplumlar tarafından tarihi süreçte sürekli istila edilmesi nedeni ile bu izleri bulmak çok zordur.¹³ Türk-Gürcü etkileşiminin dil ve kültür alanlarında asıl yoğunlaştığı zaman Osmanlı dönemidir. Ayrıca göçler, dil-kültürün hareketliliğini sağlayan ve diğer dil-kültürlerle etkileşimini güçlendiren önemli bir sosyal olgudur. Bu açıdan gerek 93 Harbi gerekse Birinci Dünya Savaşı sırasında Gürcistan'dan Türkiye'ye yapılan göçlerle Türkçe-Gürcüce etkileşimi, bu sosyal olgunun önemli birer parçası olmuştur.¹⁴

Günümüzde Karadeniz kıyısında ki Sarp Sınır Kapısının açılması ile Gürcistan ile Türkiye ilişkileri, uluslararası hukuk ve dostluk içinde devam etmektedir.

Gürcü alfabesi ile gelişmiş kendine özgü bir edebiyat geleneği ve kültürel yönü olan Gürcistan'ın Papakhi ve Teka denilen büyük kabarık yün şapkaları, el yapımı oyuncaklar, altın ve gümüş takılar, keçe ürünler, ahşap eşyalar, kilim dokumacılığı gibi el sanatları da önemlidir. Ayrıca resim sanatında da Gürcistan'da önemli eserler üretilmektedir.

9 https://tr.wikipedia.org/wiki/Gürcistan_tarihi.12.04.2020.00.28

10 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gürcistan#Tarih>.12.04.2020.16.53.

11 Rusudan Sağnızade, Jujuna Peikrişvili ve Harun Çımke, *Gürcü Dili Sesbilim-Biçimbilim* (Editör, İlyas Üstünyer), Rize, 2015, s. 28.

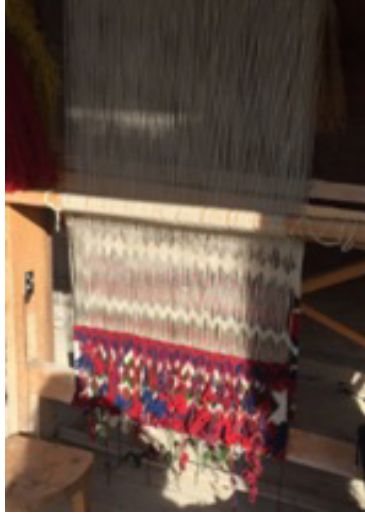
12 İbrahim Tellioglu, *XI-XIII. Yüzyıllarda Türk-Gürcü İlişkileri*, Trabzon, 2009, s. 133.

13 Muhittin Gül, "Türk-Gürcü İlişkileri ve Türkiye Gürcüleri", *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, 2009, S: 1, s. 100.

14 Nevzat Özkan, *Türk Dilinin Yurtları*, Ankara, 2007, s. 286.

2. Gürcistan Kilimleri

Gürcistan Ulusal Müzesi'nde de eski örneklerine rastlayabileceğimiz kilimler Gürcü kültüründe geçmişte önemli bir yere sahiptir.

Fotoğraf 1: Gürcistan Ulusal Müzesi'nde bir kilim tezgâhı (A. Aytaç arşivi).

Araştırmaya konu olan kilimlerin tamamı Gürcistan'da evlerde ve satış yerleri gibi farklı mekânlarda tespit edilmiştir. Bu araştırmada Gürcistan'da tespit edilen dört farklı desen şeması ve yanışlar Konya ve Konya iline bağlı ilçe ve beldelerde ki kilimler ile benzerlikler bakımından ele alınmıştır.

2.1. Birinci örnek:

Fotoğraf 2: Gürcistan kilimi (A. Aytaç arşivi).

Siyah zeminli kilimde orta kompozisyon alanı üç bölüme ayrılmıştır. Anadolu'da el-parmak-tarak olarak adlandırılan yanışın yanı sıra bukağı ve göz gibi nakışlar kullanılmıştır. Atlamalı tekrardan oluşan raport bir şema hakimdir. Yatım sularda su yolu düzenlemesi vardır.

2.2. İkinci örnek:

Fotoğraf 3: Gürcistan kilimi (A. Aytaç arşivi).

Birinci örnekteki desenin aynısıdır. Sadece yanışlarda farklı renkler kullanıldığı görülmektedir. Siyah zeminli kilimde orta kompozisyon alanı üç bölüme ayrılmıştır. Anadolu'da el-parmak-tarak olarak adlandırılan yanışın yanı sıra bukağı ve göz gibi nakışlar kullanılmıştır. Atlamalı tekrardan oluşan raport bir şema hakimdir. Yatım sularda suyolu düzenlemesi vardır.

2.3. Üçüncü örnek:

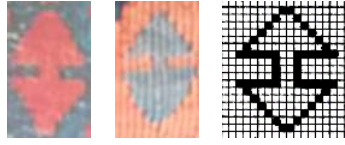
Fotoğraf 4: Gürcistan kilimi (A. Aytaç arşivi).

Birinci ve ikinci örnekteki desen şemasının hemen hemen aynısıdır. Dört bölüme ayrılmıştır. Sadece yanışlarda farklı renkler kullanıldığı görülmektedir. Siyah zeminli bölümler başlangıç ve bitimde, ortadaki iki bölümde ise beyaz renk kullanılmıştır. Anadolu'da el-parmak-tarak olarak adlandırılan yanışın yanı sıra bukağı ve göz gibi nakışlar kullanılmıştır. Atlamalı tekrardan oluşan raport bir şema hakimdir. Başlangıç dışı yatım suda göz yanışı içte ise diğerlerindeki gibi suyolu düzenlemesi vardır. Bitimdeki yatım suda ise sadece suyolu bezemesi yer alır.

Fotoğraf 5: Konya kilimi.¹⁵ **Fotoğraf 6:** Konya kilimi.¹⁶ **Fotoğraf 7:** Konya kilimi (A. Aytaç arşivi).
Fotoğraf 8: Konya kilimi.¹⁷ **Fotoğraf 9:** Konya kilimi.¹⁸ **Çizim 1:** El-parmak-tarak (A. Aytaç arşivi).

Konya ve civarında 'el-parmak-tarak' ya da 'cırnak'¹⁹ yanışı gibi adlarla anılan ve sık kullanılan bir nakıştır. Aynı üslup ve biçimsel özelliklerle her üç Gürcü kiliminde de el-parmak-tarak bezemesinin kullanıldığı görülmektedir.

Fotoğraf 10: Konya Hotamış kilimi (A. Aytaç arşivi). **Fotoğraf 11:** Konya Ilgın Çiğil kilimi.²⁰
Çizim 2: Bukağı (A. Aytaç arşivi).

Konya Karapınar Hotamış'ta 'köpelek'²¹, Ilgın Yukarıçiğil'de 'maşa sapı'²² olarak adlandırılan bir yanışa literatürde 'bukağı' adı verilmektedir. Bukağı yanışının hiçbir şekilsel değişiklik olmadan bire bir aynısının Gürcü kilimlerinde de nakış olarak uygulandığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 12: Konya kilimi.²³ **Fotoğraf 13:** Konya kilimi.²⁴ **Şekil 1-2:** Suyolu (A. Aytaç arşivi).

Konya bölgesinde ve literatürde 'su yolu' olarak adlandırılan bir yanıştır. Gürcistan kiliminde ki 90 derecelik keskin hatlara sahip geometrik hali Konya kilimiyle şekilsel anlamda aynılık taşımaktadır.

15 Güran Erbek, *Anatolian Kilims*, C: 1, Ankara, 1995, s. 159.

16 Erbek, *a.g.e.*, s. 81.

17 Erbek, *a.g.e.*, s. 83.

18 Erbek, *a.g.e.*, s. 83.

19 Ahmet Aytaç, *Konya-Ilgın Yukarı Çiğil Kilimleri*, Konya, 2009, s. 25.

20 Aytaç, *a.g.e.*, s. 28.

21 Ahmet Aytaç, *Hotamış Türkmen Kilimi*, Konya, 2003, s. 26.

22 Aytaç, *a.g.e.*, s. 28.

23 Erbek, *a.g.e.*, s. 56.

24 Erbek, *a.g.e.*, C: 2, s. 155.

2.4. Dördüncü örnek:

Fotoğraf 14: Gürcistan kilimi (A. Aytaç arşivi).

Siyah renkli orta kompozisyon alanında ortada madalyon şeklinde kırmızı renkte bir kurtağzı, köşelerde birer adet bukağı yanışı vardır. Başlangıç ve bitim istikametinde de ortada yarın halde birer göz yanışı yer almaktadır. Mavi renkli yatım istikametteki dış sularda yine yarım renkli göz, iç sularda ise yaba yanışı sıralanmaktadır.

2.5. Beşinci örnek:

Fotoğraf 15: Gürcistan kilimi (A. Aytaç arşivi).

Dördüncü örnek ile aynı desen şemasındadır. Sadece renklerde değişiklik vardır. Beyaz renkli orta kompozisyon alanında ortada madalyon şeklinde lacivert renkte bir kurtağzı, köşelerde birer adet bukağı yanışı vardır. Başlangıç ve bitim istikametinde de ortada yarın halde birer göz yanışı yer almaktadır. Siyah ve pembe renkli yatım istikametteki dış sularda yine yarım renkli göz, iç sularda ise yaba yanışı sıralanmaktadır.

Fotoğraf 16: Konya kilimi.²⁵ **Fotoğraf 17:** Konya kilimi.²⁶ **Fotoğraf 18:** Konya kilimi.²⁷

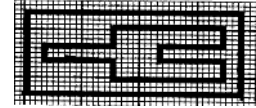
Çizim 3: Kurtağzı (A. Aytaç arşivi).

Konya ve civarında ‘kabak çiçeği’²⁸, ‘yelen oyusu’ vd adlarla anılan ancak literatürde kurtağzı olarak anılan yanıştır. Gürcistan kiliminde de kurtağzı bezemesi Konya kilimleriyle aynı şekilsel özelliklere sahiptir.

Fotoğraf 19: Konya kilimi (A. Aytaç arşivi).

Konya ve civarında ‘köpelek’²⁹, ‘maşa sapı’³⁰ gibi adlar verilen yanışa literatürde ‘bukağı’ adı verilmektedir. Bukağı yanışı biçimsel hiçbir değişiklik olmadan her iki kültürde de kilimlerde aynı biçimde kullanılmaktadır.

Fotoğraf 20: Konya-Ilgın Çiğil kilimi (A. Aytaç arşivi). **Çizim 4:** Yaba (A. Aytaç arşivi).

Literatürde ‘yaba’ adı verilen yanışa Konya Ilgın Yukarıçiğil’de ‘kilit’³¹ denilmektedir. Gerek Konya gerekse Gürcü kilimlerinde görülen bu yanış her iki bölgede de aynı biçimde ve yatım istikamette su (bordür) şeklinde enine doğru bir şerit gibi dokunmuştur.

Fotoğraf 21: Konya kilimi.³²

25 Erbek, *a.g.e.*, s. 81.

26 Erbek, *a.g.e.*, s. 66.

27 Erbek, *a.g.e.*, s. 78.

28 Aytaç, *a.g.e.*, 2003, s. 18.

29 Aytaç, *a.g.e.*, 2003, s. 26.

30 Aytaç, *a.g.e.*, 2009, s. 28.

31 Aytaç, *a.g.e.*, 2009, s. 23.

32 Erbek, *a.g.e.*, C: 2, s. 155.

Literatürde ve Konya bölgesinde suyolu olarak adlandırılan yanış Gürcistan kilimlerinde de kullanılmaktadır. Konya'da zig zag şeklinde görülen suyolu yanışı aynı biçimde Gürcü kiliminde de vardır. Ancak Gürcü kiliminde aralara konulan göz bezemesi ile biraz daha zenginleştirilmiştir.

2.6. Altıncı örnek:

Fotoğraf 22: Gürcistan kilimi (A. Aytaç arşivi).

Orta kompozisyon alanı siyah renkli dokuma suyolu yanışı ile iki kareye bölünmüştür. Her karede ortada beyaz renkte madalyon şeklinde büyük bir el-parmak-tarak yanışı, bir kare bölümde kırmızı diğerinde pembe renklerde köşelerde birer adet yıldız vardır. Başlangıç ve bitim istikametteki yatım dış sularda yarım göz yanışları iç sularda ise suyolu düzenlemesi yer alır.

Fotoğraf 23: Konya kilimi.³³ *Fotoğraf 24:* Konya kilimi.³⁴ *Fotoğraf 25:* Konya kilimi.³⁵

Fotoğraf 26: Konya kilimi.³⁶ *Şekil 3-4:* Taraklı madalyon (A. Aytaç arşivi).

Gürcistan kiliminde görülen madalyon şeklindeki yanışa kısmen değişiklikle olsa Konya ve civarında da rastlanmaktadır. Orta kompozisyon alanında görülen madalyonvari bu düzenin benzerleri Anadolu'nun farklı yerlerinde de olmakla birlikte birçok Konya kiliminde de rastlanmaktadır

Fotoğraf 27: Konya kilimi.³⁷

33 Erbek, *a.g.e.*, s. 62.

34 Erbek, *a.g.e.*, s. 162.

35 Erbek, *a.g.e.*, C: 2, s. 165.

36 Erbek, *a.g.e.*, s. 64.

37 Erbek, *a.g.e.*, s. 175.

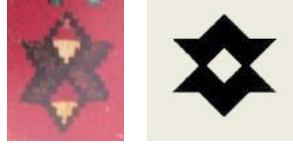
Aynı dolgu yanışı Konya ve civarında da görülmektedir.

Fotoğraf 28: Konya Ilgın Çiğil kilimi (A. Aytaç arşivi). **Fotoğraf 29:** Konya kilimi.³⁸

Fotoğraf 30: Konya kilimi (A. Aytaç arşivi).

Gürcistan kilimlerinde görülen yanış, 'suyolu' adıyla Konya'da da vardır.

Fotoğraf 31: Konya kilimi.³⁹ **Şekil 5:** Yıldız (A. Aytaç arşivi).

Altı köşeli yıldız bezemesi Türk kültüründe oldukça yaygındır. Altı köşeli yıldız yanışının Konya ve civarı kilimlerinde görüldüğü şeklinin neredeyse aynısı Gürcü kiliminde de görülmektedir.

Fotoğraf 32: Konya kilimi.⁴⁰

Literatürde 'göz' yanışı olarak geçen ve Anadolu'da dokumalarında yaygın olan yanış Konya ve civarında da sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir. Aynı bezeme Gürcistan kilimlerinde de kullanılmıştır.

2.7. Yedinci örnek:

Fotoğraf 33: Gürcistan kilimi (A. Aytaç arşivi).

38 Erbek, *a.g.e.*, C: 2, s. 170.

39 Erbek, *a.g.e.*, s. 82.

40 Erbek, *a.g.e.*, C: 2, s. 176.

Siyah renkli orta kompozisyon alanında mavi renkli dörtgen bir madalyon içerisinde pembe bir koçboynuzu yanışı vardır. Dış dolgularda haç ve çengel yanışları görülmektedir. Yatım istikametlerdeki sularda ise kırmızı ve yeşil renkle suyolu şeklinde bölünmüş alanlarda da koç boynuzları sıralanmıştır.

Fotoğraf 34: Konya kilimi (A. Aytaç arşivi). **Fotoğraf 35:** Konya kilimi.⁴¹ **Çizim 5:** Kurtağzı (A. Aytaç arşivi).

Anadolu ve Konya'da kurtağzı, canavar ayağı gibi adlarla bilinen madalyon şeklinde ki yanış Gürcistan'da da görülmektedir.

Fotoğraf 36: Konya kilimi.⁴² **Fotoğraf 37:** Konya kilimi.⁴³ **Çizim 6:** Haç/çarkıfelek (A. Aytaç arşivi).

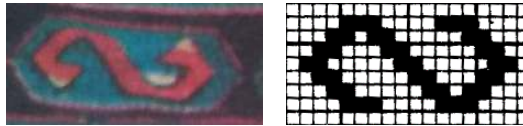
Anadolu'da haç ya da çarkıfelek olarak bilinen yanışının aynı versiyonları hem Konya hem de Gürcistan kilimlerinde vardır.

Fotoğraf 38, Konya Turgut kilimi (A. Aytaç arşivi). **Fotoğraf 39:** Konya Turgut kilimi (A. Aytaç arşivi).

Çizim 7: Göz (A. Aytaç arşivi).

Literatürde göz yanışı olarak bilinen bezeme Konya'nın neredeyse tüm kilim üretimlerinde görülür. Aynı biçimsel özelliklerle Gürcistan kilimlerinde de kullanılmaktadır.

Fotoğraf 40: Konya kilimi.⁴⁴ **Çizim 8:** Çengel (A. Aytaç arşivi).

Anadolu ve Konya'da 's' ya da 'çengel' olarak adlandırılan yanışın aynı Gürcistan kilimlerinde de görülmektedir.

41 Erbek, *a.g.e.*, C: 2, s. 157.

42 Erbek, *a.g.e.*, s. 83.

43 Erbek, *a.g.e.*, s. 83.

44 Erbek, *a.g.e.*, s. 67.

SONUÇ

Orta Asya kökenli Anadolu Türk dokumacılık sanatı yüzyıllardır dünya tekstiline örnek ve kaynak teşkil eden üretimleri ile önemli bir kültür ögesi olarak dikkat çekmiştir. Türklerin fetih algısı ve yaylak-kışlak hayat tarzı nedeniyle çağlar boyunca devam eden hareketlilikleri ile gittikleri her yeni coğrafyaya kendileri ile birlikte kültürlerini de götürdükleri bilinmektedir.

Çalışmada ele alınan yedi Gürcü kilimi desen yapıları itibarıyla dört farklı şema arz etmektedir. Dört farklı desen şeması olan örneklerin orta kompozisyon alanının üçünde madalyonlu yapı da birinde ise raport tekrarlı şemada olduğu görülmektedir. Madalyonlu yapıda olanları gerek madalyon şemaları gerekse dolgu ve kenar suyu yanırları Konya kilimleri ile oldukça benzer durumdadır. Aynı şekilde raport desen şemalı örneklerde kullanılan yanırlarında Konya ve civarı dokumalarıyla benzerlikler gösterdiği anlaşılmaktadır.

Koçboynuzu, kurtağzı, yıldız, bukağı, suyolu, yaba gibi yanırların aynılarının Gürcü kilimlerinde de kullanıldığı tespit edilmiştir. Selçuklulardan günümüze kadar Konya adeta bir dokuma merkezidir. Konya merkez ve Karapınar, Ilgın Çiğil, Hotamış, Ereğli, Turgut, Nuzumla gibi yöre kilimlerinde hatta Anadolu'nun farklı üretim bölgelerinde de kullanılan yanırların Gürcistan üretimlerinde de kullanıldığı söylenebilir.

Yanış adı	Gürcistan	Konya (Türkiye)
El-parmak-tarak	x	x
Bukağı	x	x
Suyolu	x	x
Kurtağzı	x	x
Yaba	x	x
Madalyon	x	x
Yıldız	x	x
Göz	x	x
Haç (çarkifelek)	x	x

Tablo 1: Ortak ve aynı biçimli yanış tablosu.

İncelenen Gürcistan'a ait dört farklı desen şemasına sahip kilimde tespit edilen el-parmak-tarak, bukağı, suyolu, kurtağzı, yaba, madalyon, yıldız, göz, haç (çarkifelek) gibi yanırların Konya kilimlerinde de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Her iki ülke kilimlerinde ortak kullanılan yanırların neredeyse bire bir aynı şekilsel benzerlikleri 'tesadüf' gibi bir kelime ile açıklanamaz. Kadim Türk kültürünün yüzyıllardır süren fetih algısıyla farklı coğrafyalara taşınması, yaylak-kışlak hayat biçiminin getirileri ve iki ülkenin komşuluklarının etkisi gibi sebepler yanış ve desen benzerliklerinin ana nedenleri olarak açıklanabilir.

Sonuç olarak Gürcistan kilimlerinde görülen yanırların Konya bağlamında değerlendirildiğinde bile neredeyse bire bir denilebilecek kadar benzerlikler taşınması Orta Asya kökenli Türk dokumacılık geleneğinin başka milletleri ve kültürleri de etkilediğini ortaya koymaktadır.

Güney Kafkasya'da yer alan Gürcistan toprakları Hunlardan Osmanlıya kadar zaman zaman Türklerin hayat sürdüğü ve kültürel izlerini bıraktıkları yer olmuştur. Bunun en kuvvetli delillerinden birisi de Gürcü kilimlerinde görülen desen ve yanırların Orta Anadolu'da yer alan Konya kilimleri olan benzerlikleri olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, Belkis (1982). *Kilim, Cicim, Zili, Sumak, Türk Düz Dokuma Yaygıları*, İstanbul.
- Akpınarlı, H. Feriha ve Arslan, Pınar (2017). “Dokumacılığın Yerel Kalkınma Projeleri ile Yaşatılması Örneği; Üzümlü Dastar Dokumalar”, *IX. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri (IX. International Turkic Art, History and Folklore Congress/Art Activities)*, (Editör: Ahmet AYTAÇ), Bayındır-İzmir, s. 17-22.
- Aytaç, Ahmet (2008). Konya Müzelerinde Bulunan Yöre Halılarının Renk Ölçümü ve Yüzey Tasarımlarının Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil tasarımı ABD Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008.
- Aytaç, Ahmet (2007). “Makedonya Devlet Müzesi’nde Sergilenen Kilimlerin Teknik ve Desen Özellikleri”, S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi I. Uluslararası Türk El Dokumacılığı Kongresi Bildirileri Konya, s. 51-58.
- Aytaç, Ahmet (2003). *Hotamış Türkmen Kilimi*, Konya.
- Aytaç, Ahmet (2009). *Konya-Ilgın Yukarı Çiğil Kilimleri*, Konya.
- Erbek, Güran (1995). *Anatolian Kilims*, C: 1-2, Ankara.
- Gül, Muhittin (2009). “Türk-Gürcü İlişkileri ve Türkiye Gürcüleri”, *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, S: 1, s. 75-108.
- Kutlu, M. Muhtar (1987). *Savaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık*, Ankara.
- Ölmez, Filiz Nurhan ve Çotaoğlu, Canan (2013). “Türkiye’de Tekstil Sanatı ve Kadın Sanatçılar”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Malatya, S: 2(2), s. 95-112.
- Özay, Sühendan (2005). *Dünden Bugüne Dokuma Resim Sanatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özkan, Nevzat (2007). *Türk Dilinin Yurtları*, Ankara.
- Sağnızade, Rusudan, Pe kırığıvılı, Jujuna ve Çımke, Harun (2015). *Gürcü Dili Sesbilim-Biçimbilim* (Editör, İlyas Üstünyer), Rize.
- Tellioğlu, İbrahim (2009). *XI-XIII. Yüzyıllarda Türk-Gürcü İlişkileri*, Trabzon.
- Uyanık, Seval ve Oğulata, R. Tuğrul (2013). “Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sanayiinin Mevcut Durumu ve Gelişimi”, *Tekstil ve Mühendis*, S: 20 (92), İzmir, s. 59-78.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Gürcistan_tarihi.12.04.2020.00.28

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Gürcistan#Tarih>.12.04.2020.16.53.